

DÜNYA TİCARET MERKEZİ ASYA'YA MI KAYIYOR?

"Asya'nın Yükselişi" söylemi yirmi birinci yüzyılın başından itibaren başta ticaret olmak üzere, ekonomi ve politik açıdan güç dengelerinin değişerek Asya kıtasına doğru kaymakta olduğunu ve dağılan Sovyetler Birliği'ne alternatif olarak Çin'in yer alabileceği ihtimalini güçlendirmektedir.

Dr. Öğr. Üyesi Remzi Bulut

Asyaya ülkeleri ekonomilerindeki yüksek oranlı büyümeler ve dünyaya ticaret dengesindeki değişimler dünya ticaret merkezinin değişimine olanaklar sağlayacak gibi görünüyor.

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde dünyada ekonomi ve politika adına değişimler yaşanmaya başlamıştır. Sovyetler Birliği ve Doğu Blok'unun dağılmasıyla iki kutuplu dünya sona ermiş, özellikle Asya'da ekonomi ve politika adına yeni oluşumlar hız kazanmıştır. 2000'li yıllardan itibaren dünya ticaretindeki güç dengelerinin Asya ülkeleri lehine değiştiği istatistiki verilerden net olarak anlaşılmaktadır. Dolayısıyla "Asya'nın Yükselişi" söylemleri yaygın olarak konuşulur hale gelmiştir. On dokuzuncu yüzyılın İngiliz yüzyılı, yirminci yüzyılın Amerikan yüzyılı olduğu kabul edilirken, yirmi birinci yüzyılın Asya- Pasifik veya Çin yüzyılı olacağı kabul edilmektedir.

Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca her yılın ilk çeyreğinde veya aylarında ülkelerin bir önceki yıla ait ekonomik verileri ve performansları açıklanmaktadır. Genel olarak ülkelerin ekonomik açından gelişmişlik düzeyleri, ekonomi-

1 Dr. Öğr. Üyesi Remzi Bulut, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü Öğretim Üyesi

deki performanslarına göre değerlendirilmesi yapılmaktadır. Bu değerlendirmede en önemli belirleyiciler arasında makroekonomik veriler yer almaktadır. Makroekonomik veri denilince ilk etapta dış ticaret, GSYİH, ekonomik büyüme ve diğer parametreler anlaşılmaktadır. Son zamanlarda Asya ülkelerinin ekonomik yapı ve dış ticaretteki başarıları akıllara birçok soru getirmektedir. Bunlardan en önemlileri arasında kuşkusuz "Dünya Ticaret Merkezi Asya kıtasına mı kayıyor?" sorusu yer almaktadır. Elde edilen ekonomik veriler, demografik yapı, hak ve özgürlüklerde elde edilen başarılar, coğrafi yapı ve ekonomik oluşumlar söz konusu soruyu doğrular niteliktedir.

Dünyada ticaret dengeleri incelendiğinde 2000'li yıllar sonrası Asya kıtasındaki ülke ekonomilerindeki ve özellikle Çin ekonomisindeki büyüme oranları dikkat çekmektedir. Özellikle Çin'in 1979 yılından itibaren sosyalist piyasa ekonomisini benimsemesi ve geçişi, GSYİH'deki büyümeler ve artışlar, dünya ticaretindeki sıçramalar açısından büyük önem arz etmektedir. Sosyalist piyasa ekonomisine geçiş Çin – ABD rekabetinin giderek derinleşmesine neden olmuştur.

Tablo 1. Dünya Ekonomisinde GSYİH Büyüklüklerine Göre İlk 12 Ülke (Trilyon ABD Doları)

Ülkeler	GSYİH (2023)	Dünyadaki Sırası	GSYİH (2035) ¹	Dünyadaki Sırası
ABD	26,8	1	36,2	2
Çin	19,3	2	49,1	1
Japonya	4,4	3	6,2	4
Almanya	4,3	4	5,8	5
Hindistan	3,7	5	5,3	6
İngiltere	3,1	6	9,8	3
Fransa	2,9	7	4,3	7
İtalya	2,11	8	2,5	14
Kanada	2,09	9	3,1	12
Brezilya	2,06	10	3,8	9
Rusya	2,06	11	3,5	10
G. Kore	1,72	12	3,2	11

¹ Tahmini

Kaynak: <https://data.imf.org>, Kurtbaş, 2023.

ASYA'NIN EKONOMİK YÜKSELİŞİ VE DÜNYA TİCARETİ

Asya kıtası toplam dünya karasal alanının yaklaşık %30'unu ve nüfusunun ise %60'lık kısmını teşkil etmektedir. Asya kıtasında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından kabul edilen 49 bağımsız ülke bulunmaktadır. Coğrafi sınırlarını birçok deniz, okyanus, nehir ve sıradağlar oluşturmaktadır (Kurtbaş, 2023: 315). Asya kıtasında farklı iklimlerin yaşanması, farklı etnik yapı ve kültürlerin varlığı kıtayı oldukça zengin kılmaktadır. Böyle zenginliklerin varlığı kuşkusuz ekonomiye de doğrudan etki yapmaktadır.

Asya- Pasifik bölgesinin ekonomi belirleyici ülkeleri arasında başta Çin olmak üzere, Japonya, Hindistan, Güney Kore, Rusya Federasyonu ve Avustralya yer almaktadır. Bölge genelinde ucuz hammadde ve iş gücünün bulunması, kalabalık nüfusa sahip olunması, mal ve

hizmet ticaretine odaklanılması, yüksek teknolojinin varlığı ve enerji kaynakları açısından zengin potansiyele sahip olunması önem taşımaktadır. Ucuz iş gücünden kaynaklı olarak Çin ürünlerinin dünya genelinde pazarlanması, teknoloji ve otomotiv sektörlerinde Japonya'nın dünyada önemli konumda olması, Hong Kong ve Singapur'un finans ve ticaret merkezi haline gelmesi dünya ticaret merkezinin bu bölgeye doğru kayması söylemlerini desteklemektedir. 2023 yılı verilerine göre dünyada en büyük GSYİH'ye sahip olan ilk 12 ülkeden 5'nin Asya'da yer alması başka bir önem taşımaktadır.

Asya ülkelerinin 2035 yılı tahmini verilerine göre diğer kıta ülkelerine kıyasla GSYİH'lerinin daha fazla büyümesi tahmin edilmektedir. Çin'in ABD'ye önemli ölçüde fark atarak ilk sırada olmasına kesin gözüyle bakılmaktadır.

Tablo 2. 2022 Yılı Dünya'nın En Büyük Dış Ticaretine Sahip Ülke Verileri (Trilyon dolar, %)

	İhracat			İthalat		
	Sıra	Trilyon Dolar	Pay (% olarak)	Sıra	Trilyon Dolar	Pay (% olarak)
Çin	1	3,594	14,4	1	2,716	10,6
ABD	2	2,055	8,3	2	3,376	13,2
Almanya	2	1,655	6,6	2	1,571	6,1

Kaynak: <https://turkic.world/az/articles/economy/> sitesinden yazar tarafından oluşturulmuştur.

Toplam dünya ticaret hacmi 2022 yılı verilerine göre yaklaşık 50 trilyon ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. İhracat- ithalat karşılaştırması yapıldığında ithalatın az bir miktarla ihracatı aştığı görülmektedir. Kısaca dünya ticareti az da olsa sürekli açık vermektedir. Genellikle dünya ticareti ve ekonomisinin büyük ülkelerin etrafında şekillendiği kabul edilmektedir.

Dünyada en fazla ihracat ve ithalat yapan ülkeler, genellikle GSYİH'si büyük olan ülkelerdir. Dünya Ticaret Örgütü (WTO) 2022 yılı raporlarına göre en fazla ihracat yapan ilk 20 ülkenin toplam dünya ihracatından aldıkları pay yaklaşık olarak %50 seviyesini bulmaktadır. Kısaca toplam dünya milli gelirinin yarısını 20 ülke paylaşırken diğer yarısını 200 ülke paylaşmaktadır. İlk 20 ülke içinde de Çin'in ilk sırada yer alması, ABD'nin ikinci ve Almanya'nın üçüncü sırada yer alması manidar olarak karşılanmaktadır. Yine dünyada en fazla ithalatı da bu ülkelerin gerçekleştirmesi dünya ticaretinin aktörleri olduğunu ispatlamaktadır.

Tablo 2'de görüldüğü gibi dünya ticaretinin belirleyicileri arasında başta Çin olmak üzere, ABD ve Almanya yer almaktadır. Her üç ülke farklı kıtalarda yer almakla birlikte buldukları kıtaların ekonomik lokomotifini üstlenmektedir. 2035 yılı tahmini verilerine göre ekonomik güç ve dengenin deği-

şebileceği makroekonomik yapılarındaki büyüme trendlerine göre açık şekilde görülmektedir. Dünyanın en büyük ekonomisinin Çin olması beklenirken, ABD'nin ikinci ve İngiltere'nin üçüncü sırada yer almasına kesin gözüyle bakılmaktadır. 2023 yılındaki dünya ekonomisi belirleyicilerinden sadece Almanya'nın 2 puan gerileyerek beşinci sıraya gerilemesinin Avrupa Birliği'nin önemli yükünü üstlenmesinden kaynaklandığı düşünülebilir. Belki de İngiltere böyle bir öngörüden dolayı Avrupa Birliği'nden ayrılmış olabilir. Yine Avrupa Birliği ekonomisinin durağanlaşma eğilimine girdiği yorumu yapılabilir.

ÇİN- ABD REKABETİ

Çin ekonomisinin, 1979 yılından itibaren sosyalist piyasa ekonomisine geçiş reformlarına başlamasıyla birlikte, GSYİH'sindeki büyümenin yıllık ortalama olarak %10 civarında artışlarla gerçekleştiği ölçülmüştür. Son 35 yılda dünyada en hızlı büyüyen ekonomiler arasında yer almıştır. 2004 yılında toplam GSYİH'si 2 trilyon dolar civarında iken, 2023 yılı verilerine göre 20 trilyon dolara yaklaşmıştır. 2035 yılı tahmini verilere göre ABD'nin önüne geçip yaklaşık 50 trilyon dolar ile dünyanın en büyük ekonomisi olacağı tahmin edilmektedir. Çin'in büyümesi sadece ekonomi ile sınırlı kalmayıp diğer sektörlerde de büyümenin gerçekleştiği gözlemlenmiştir.

ABD, başta ekonomi olmakla birlikte uzun zamandır dünya gündemindeki yerini korumaktadır. Sistemsel olarak kapitalist sistemin öncülüğünü yapan ABD, serbest piyasa ekonomisi argümanlarıyla birçok ülkeyi gönüllü ve gönülsüz kendi etrafında toplamayı başarmıştır. Sovyetler Birliği ve Doğu Bloğu'nun dağılmasıyla dünyada tek güç haline gelen ABD'yi, 2000'li yıllardan sonra Asya'daki ekonomik ve siyasi gelişim ve oluşumlar tedirgin etmeye başlamıştır. Beklenmedik bir şekilde ABD, Çin'i rakip olarak görmeye başlamıştır.

Son çeyrek asırda Çin ile ABD arasında yaşanan tatlı sert krizler ve bazen esen soğuk rüzgarlar dünya medyasında gündemin ilk sıralarında yer almaya başlamıştır. Yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren dünyada Çin yatırımları sürekli artış göstermektedir. ABD ile zaman zaman yaşanan krizlerden kaynaklı olarak dünya çapındaki birtakım Çin yatırımlarında daralma eğilim ve olasılıkları olsa da pek fazla Çin'in büyüme oranlarını etkilemesi söz konusu değildir. Çin'in sadece ABD'ye olan ihracatında düşüşler yaşanmaktadır. Böyle durumların yaşanması rekabet halinde olan Çin – ABD ikilisi arasında yeni bir "Soğuk Savaş" rüzgârlarının esmesini ve tarihin tekrar edebileceğini, dünya ekonomi ve siyasetinin tekrar "İki Kutuplu" hale gelme eğilimini gündeme getirmektedir.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında "Soğuk Savaş" süreci başlamıştır. Dünya iki kutuplu hale dönüşmüş olup, kutbun bir ucunda ABD ve destekçi ülkeler yer alırken diğer ucunda ise Sovyetler Birliği ve destekçileri bulunmaktadır. 1990'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ABD dünya siyaseti, ekonomisi, ticareti ve diğer alanlarda tek, alternatifsiz güç olarak kalmıştır. Artık dünyanın tek kutuplu hale geldiği tüm ülkeler tara-

findan kabul edilmiştir. Çin'in 1979 yılı sonrasında sosyalist piyasa ekonomisine geçişiyle birlikte başta Çin ekonomisine ve Asya ülkeleri ekonomilerinde büyüme trendleri başlamıştır. 2000'li yıllardan sonra küreselleşmenin de etkisiyle Asya ekonomilerinde önemli ölçüde büyümelerin yaşanması, Çin'in tek kutuplu dünya ekonomi ve siyasetine alternatif bir kutup teşkil etmesi tezini akıllara getirmiştir. Günümüzde Asya ekonomilerindeki gelişmeler ve bölgedeki yeni oluşumlar bu tezi destekler niteliktedir.

Son zamanlarda Asya'nın yükselişi yine dünya ticaret merkezinin bu bölgeye doğru kaymasını hızlandırmaktadır. Asya ülkelerinin nüfus, işgücü, hammadde, varlığı keşfedilen enerji kaynakları, dünyada önemli pazar paylarının varlığı, finans ve teknoloji merkezlerine ev sahipliği yapması dünya ticaret merkezinin bu bölgeye kaymasında etkili olması söz konusudur.

Çin ile ABD arasında tüm alanlarda (özellikle siyasi ve ekonomik faaliyetler başta olmak üzere) rekabetin artması, ABD'nin karşısına dağılan Sovyetler Birliği'nin alternatifi olarak Çin'in yer alma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Asya üretim ve tüketim mallarının (özellikle Çin) dünyanın dört bir tarafında pazarlanması Asya ülkelerinin önemli bir güç sahibi olacağını göstermektedir.

KAYNAKÇA

Kurtbaş, İ. (2023). Asya'nın Yükselişi Tezi: Küresel Konjonktürde Değişen Asırlık Dengeler ve Parametreler Işığında Bir Gelecek Projeksiyonu. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 33,1 (313-330).

turkic.world, <https://turkic.world/az/articles/economy/>

BBC, <https://www.bbc.com/turkce/articles>